

Obytno – obranné veže a opevnenie spodného nádvorja Spišského hradu

ako súčasť budovania fortifikácií po mongolskom vpáde
v 2. polovici 13. a začiatkom 14. storočia

v kontexte pôvodných území Uhorska (Slovensko, Slavónsko/Chorvátsko,
Sedemohradsko/Rumunsko, Maďarsko)

Textová časť

I

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Štúdio J+J

©

2010

Obsah:

Textová časť I – II

Časť I

A / Úvod

Janovská Magdaléna

B / Urbanistické, architektonické a umelecko – historické vyhodnotenie

*Janovská Magdaléna – urbanizmus a architektúra
Novotná Mária – umelecko – historická časť*

Časť II

C/ Historická časť

Homza Martin

D/ Výskum archívnych prameňov

Olejník Vladimír

E/ Vežovité stavby z 13. storočia na Spiši vo svetle archeológie

Stejskal Martin

F/ Fyzikálno–chemický prieskum mált a muriva

*Pamiatkový úrad SR, Bratislava
Chemicko-technologické oddelenie*

G/ Dendrochronologické datovanie drevených konštrukčných prvkov

DendroLab Brno

Grafická dokumentácia časť III

Dzurilla Milan, Uhrinovská Katarína

Fotodokumentácia časť IV

*Janovská Magdaléna, Janovský Ivan
FotoColor Brincko*

Predkladaný elaborát je výsledkom práce na projekte :

grantového systému Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

„Obnov si svoj dom“ 2009 , podprogram 1.3, č. zmluvy MK-2559/2009/1.3

pod názvom :

Obytno – obranné veže a opevnenie spodného nádvorja Spišského hradu

ako súčasť budovania fortifikácií po (tatárskom) mongolskom vpáde v 2. polovici 13.

a začiatkom 14. storočia v kontexte pôvodných území Uhorska

(Slovensko, Slavónsko/Chorvátsko, Sedmohradsko/Rumunsko, Maďarsko)

Spracovateľ: Štúdio J+J, s.r.o., Vysoká 65, 054 01 Levoča, Tel: 053/4699333, 0903/605703

www.janovsky.sk, e mail: janovska@stonline.sk

Autorský kolektív projektu:

Ing. arch. Magdaléna Janovská , urbanisticko – architektonická časť, koordinátorka projektu

Doc. PhDr. Martin Homza, PhD. , historická časť

PhDr. Mária Novotná, umelecko – historická časť

Mgr., Mgr. et. Vladimír Olejník, archívna časť

Mgr. Martin Stejskal, archeológia

Spolupráca:

Ing. arch. Dzurilla Milan , grafická časť a zameranie

Katarína Uhrinová, kresličské a meračské práce

Janovský Ivan – fotografické práce

FotoColor Brincko Levoča – fofopráce

DendroLab Brno, Česká republika, Ing. Tomáš Kyncl – dendrochronologické datovanie dreva

Pamiatkový ústav SR Bratislava , Chemicko – technologické laboratórium, Mgr. K. Pagáčová

CompuArts Prešov, tlač

Práce prebiehali:

Január 2009 – marec 2010

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Autori si dovoľujú poďakovať za cenné odborné informácie a spoluprácu pri organizácii zahraničných ciest:

p.p. Neven Budak, Vladimir P. Goss, Mladen Radić – Chorvátsko

Djura Hardy - Srbsko

Ana Maria Gruia, Adrián Andrei Rusu – Rumunsko,

Zdeněk Vácha, Česká republika,

za poskytnutie informácií k dendrochronologickému datovaniu dreva aj z iných objektov na Spiši, ktoré sa viažu k sledovanému obdobiu :

p. Tomášovi Kynclovi a Ľuborovi Suchému

a za ústretový prístup pri sprístupnení kostolných veží :

Biskupstvu Spišské Podhradie – Spišská Kapitula, ako aj správcom farností navštívených kostolov.

Východisko pre projekt:

Realizácia architektonicko-historického výskumu na Spišskom hrade (2007 – 2008, Štúdio J+J Levoča, autorka Magdaléna Janovská) priniesla veľa nových poznatkov k vývoju hradu, najmä jeho ranostredovekej podobe. Za najvýznamnejší posun možno pokladať načrtnutie - identifikáciu dvoch obytno - obranných veží, vstupnej brány a k nim prislúchajúceho opevnenia spodného nádvorja, ako stavieb realizovaných v 2. polovici 13. storočia, čo vyvracia ich zaradenie do 1. polovice 15. stor., ako aj ich stavbu spájať s pobytom vojsk Jána Jiskru na Spišskom hrade v polovici 15. stor. Dlhodobý výskum realizovaný v r. 1969 – 1978 p. Fialom a Vallaškom na Spišskom hrade sa týchto častí dotkol iba okrajovo a vzhľadom k prerušeniu ich výskumu, neexistujú ani nálezové dokumentácie, ktoré by túto situáciu zdokumentovali a vyhodnotili (konzultované s p. Fialom).Tým tento nesprávny pohľad na stavebný vývoj fortifikačného systému Spišského hradu pretrváva dodnes.

Cieľom projektu je :

- priniesť nové poznatky pre potvrdenie tejto teórie formou realizácie ďalších interdisciplinárnych výskumov (dendrochronologické datovanie dreva, chemicko – fyzikálne analýzy mált a muriva)
- podrobné zameranie objektov veží
- prehĺbenie historického a archívneho výskumu
- porovnanie ďalších objektov veží, opevnenia na Spiši a na území bývalého Uhorska na základe poznatkov z realizovaných pamiatkových výskumov (archeologických, architektonických a umelecko – historických), ako aj ich nová interpretácia na základe komparácie a osobných obhliadok objektov v ich súčasnom stave a porovnaním s ich historickou fotodokumentáciou.

Metodika práce

Pre spracovanie projektu boli realizované nasledovné činnosti :

- **podrobné fotodokumentovanie** Spišského hradu
- **zameranie** dvoch románskych veží spodného nádvorja Spišského hradu
- **zber archívnych materiálov a pamiatkových výskumov, bibliografia**, zber údajov a prameňov, získanie odbornej literatúry
- **uskutočnili sa odbery vzoriek pre dendrochronologický výskum**, ako ich vyhodnotenie :
júl 2009 – veža východná spodného nádvorja Spišského hradu (39) , veža bergfrit (1) a ďalšie úseky opevnenia
november 2009– veža západná Spišského hradu (38), (z dôvodu nedostupnosti prevéty za účasti horolezcov)
veža Milož, kat. Spišský Hrušov
marec 2010 – kostolné veže – Kostol sv. Jána Evanjelistu v Poprade Veľkej, kostol sv. Šimona a Júdu v Spišskom Hrhove, kostol sv. Kataríny Alexandrijskej vo Veľkej Lomnici, kostol sv. Jána Krstiteľa v Dúbrave, kostol sv. Michala Archanjela v Harakovciach
- uskutočnili sa odbery vzoriek pre chemicko - fyzikálne analýzy na objektoch:
Spišský hrad, Hrad Richnava, Zelená hora- Marcelov hrad, Gelnica, južná veža z Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule a boli realizované rozbery, ako aj vyhodnotenie formou záverečných správ.

Realizované boli fyzické obhliadky hradov, veží, opevnenia a pracovné konzultácie s odborníkmi na Slovensku:

Hrady: Pustý hrad , Marcelov hrad, Richnava, Gelnica, Strážky
Kostolné veže: Toporec, Spišská Stará Ves, Spišská Belá, Spišská Nová Ves
Poprad – kostol. Sv. Egídia, Poprad – Stráže, Poprad – Veľká, Poprad - Spišská Sobota, Poprad – Matejovce, Veľká Lomnica, Huncovce, Kežmarok – kostol sv. Kríža, Harakovce, Granč - Petrovce, Odorín, Žehra, Bijacovce, Spišský Hrhov, Hrabušice, Betlanovce, Hranovnica, Spišský Štvrtok, Mlynica, Spišský Hrušov, Dúbrava, Pongrácovce, Ordzovany, Milož, Žakovce, Spišské Podhradie, Spišská Kapitula

v zahraničí:

V Maďarsku:

Bánd / Esseg, Czesnek, Szigliged, Eger, Miskolc- Diosgyőr, Füzer, Visegrad, Ostrihom

V Chorvátsku :

Medvedgrad, Knin, Casma, Zagreb, Zadar, Pag, Stary Grad , Trogir, Varaždin,
Osijek, Ružica, Valpovo, Nin, Čaklovec, Korogvar, Illok

V Srbsku:

Báčka, Novi Sad

V Rumunsku:

Frumuseni, Calnik, Sibiu, Alba Julia, Cluj- Napoca, Bologa, Cheresig

Na Morave: Veveří

V Rakúsku: Krems, Hainburg, Hardegg.

Všetky objekty boli fotodokumentované, zhromaždená k nim dostupná literatúra a pramene, archívne odkazy.

V spracovanej dokumentácii sú použité iba tie objekty, kde boli nájdené relevantné prvky, datovacie , resp. typologické, pre nami sledovanú situáciu alebo historické súvislosti.

Na základe výsledkov boli spracované samostatné elaboráty, ktoré sú súčasťou tejto predkladanej dokumentácie, so zhodnotením v závere každej časti, v skladbe :

B / Urbanistické, architektonické a umelecko – historické vyhodnotenie

Janovská Magdaléna – urbanizmus a architektúra

Novotná Mária – umelecko – historická časť

C/ Historická časť

Homza Martin

D/ Výskum archívnych prameňov

Olejník Vladimír

E/ Vežovité stavby z 13. storočia na Spiši vo svetle archeológie

Stejskal Martin

Prílohu textovej časti tvoria aj kompletne výsledky prieskumov, ktoré sú predmetom odkazového aparátu v časti B /:

F/ Fyzikálno–chemický prieskum mált a muriva

Pamiatkový úrad SR, Bratislava

Chemicko-technologické oddelenie, 2010

G/ Dendrochronologické datovanie drevených konštrukčných prvkov

DendroLab Brno 2009, 2010

Z dôvodov dokumentačných tvoria prílohu:

Grafická dokumentácia

časť III: Podrobné zameranie veží 38, 39, 1 a opevnenia spodného predhradia Spišského hradu , s vyznačením smerov fotozáberov (z časti IV), označením porovnávaných objektov a prvkov

časť B/ : zameranie detailov porovnávaných objektov (Spišský hrad a kostolné veže Spiša) strielní, ostení, otvorov, prevétov .

Fotodokumentácia , časť IV:

- zdokumentovanie súčasného stavu predmetných objektov
- porovnanie archívnej fotodokumentácie (pred stavebnou obnovou) so súčasným stavom

Celkové zhodnotenie obsahuje časť:

B / Urbanistické, architektonické a umelecko – historické vyhodnotenie,
s odkazovým aparátom na zostávajúce časti.

Forma spracovania:

v tlačenej a elektronickej podobe počet vyhotovených sád : 6.

Miesto uloženia:

Ministerstvo kultúry SR v Bratislave ako súčasť vyhodnotenia projektu/grantu

Archív Pamiatkového úradu SR, Bratislava

Archív Krajského pamiatkového úradu Prešov

Archív Krajského pamiatkového úradu Košice

Archív SNM – Spišské múzeum v Levoči,

archív žiadateľa – Štúdio J+J Vysoká 65, 054 01 Levoča.

V elektronickej forme – spracovatelia výskumu, aj pre ďalšie šírenie na CD/DVD nosiči a internetom.

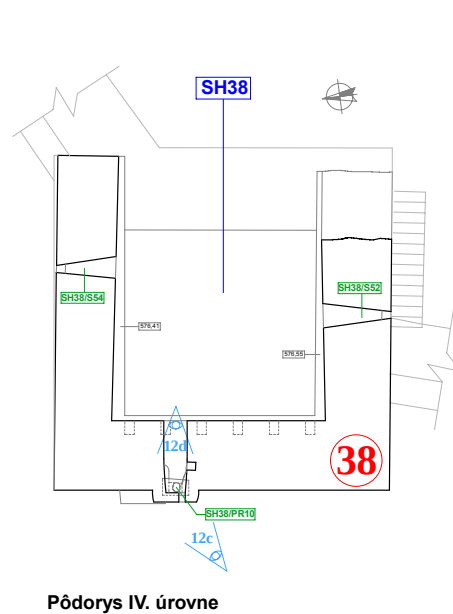
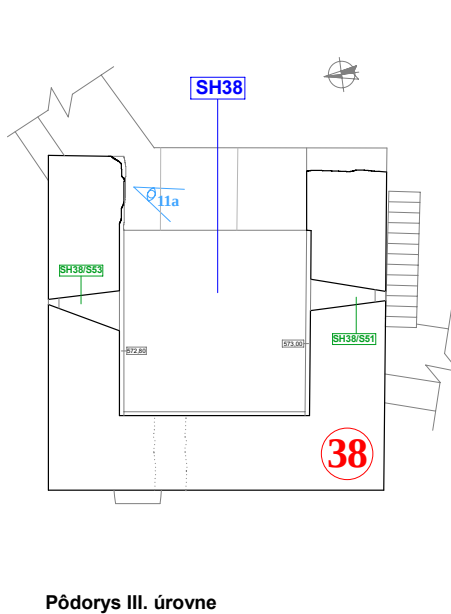
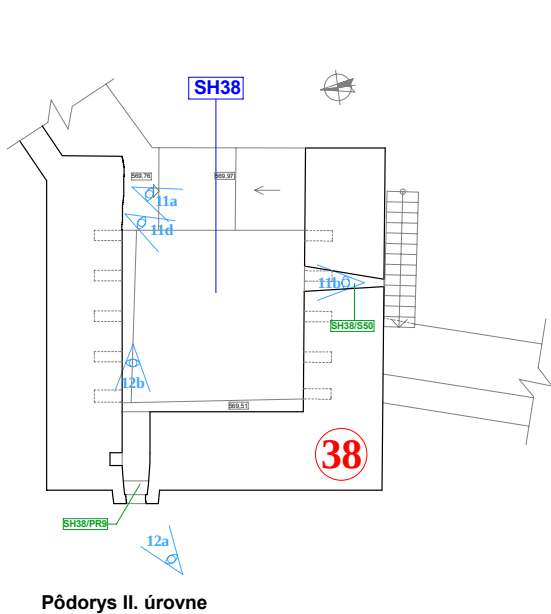
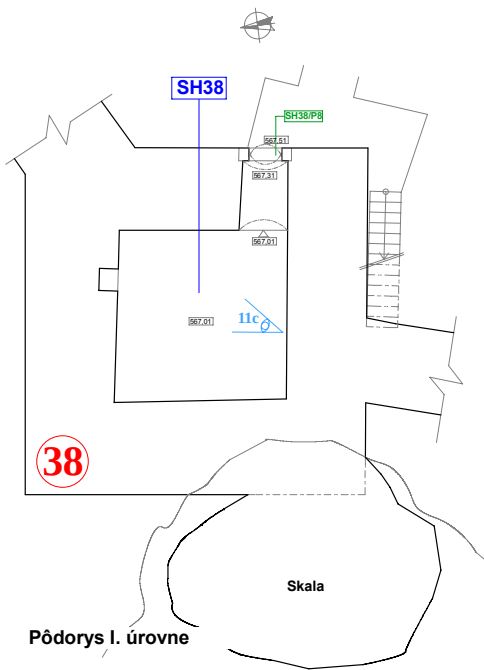
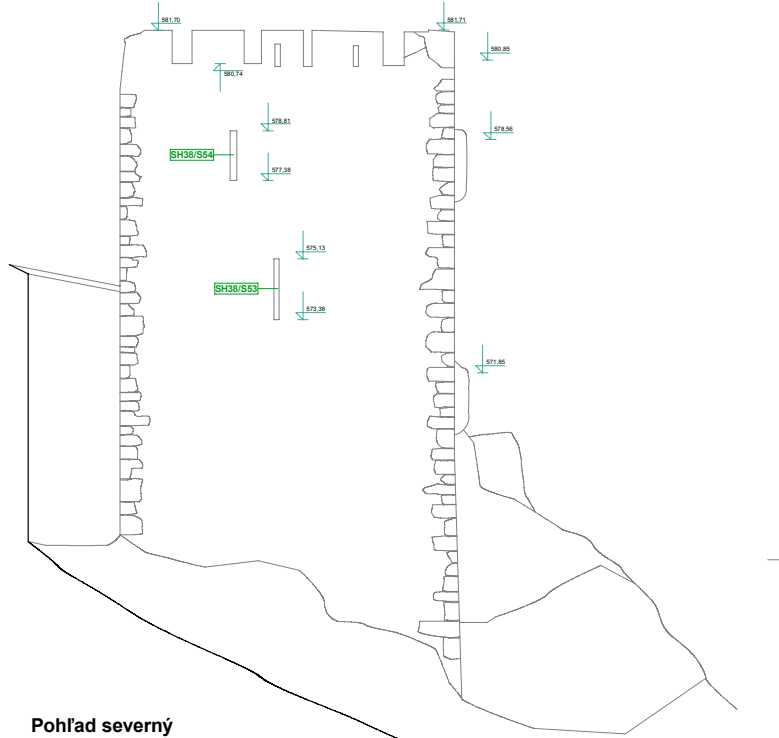
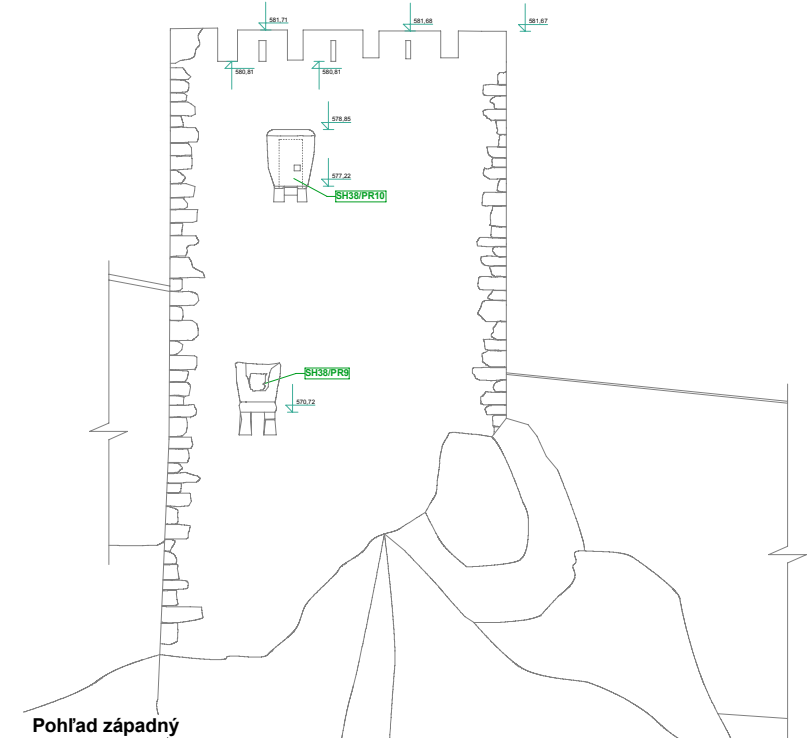
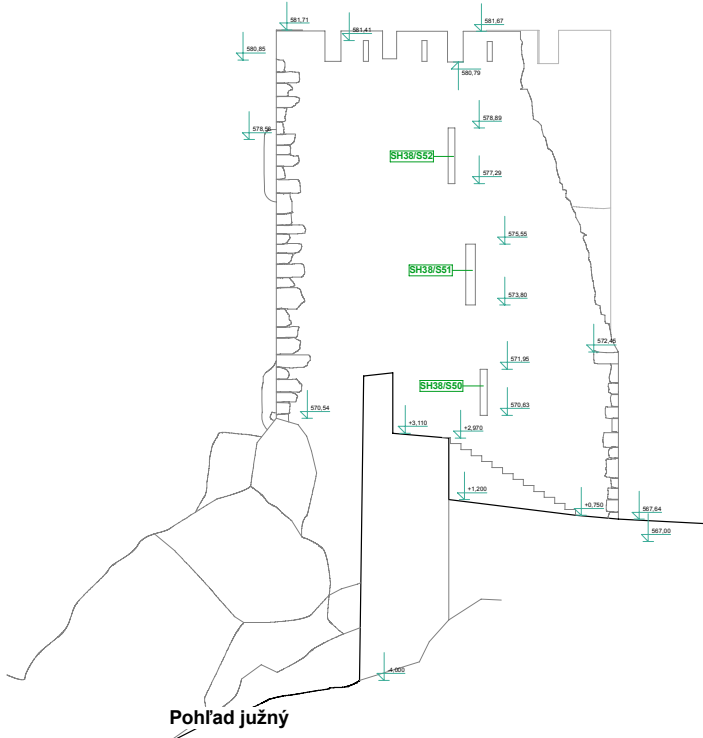
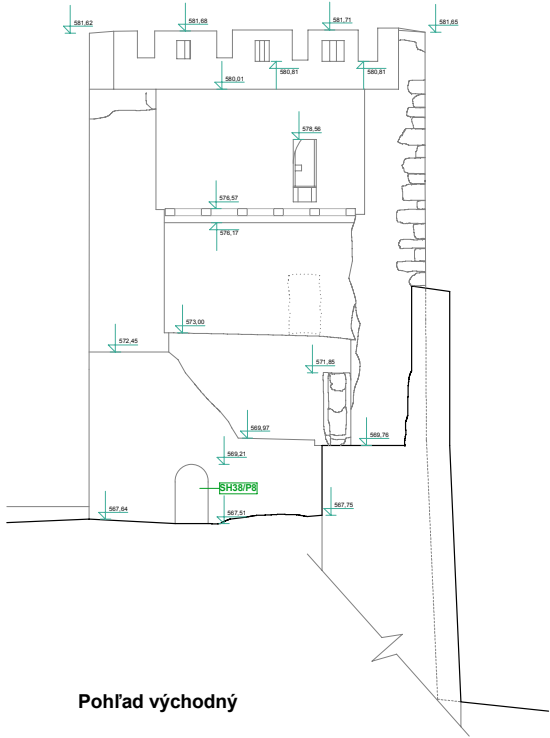
2010

Štúdio J+J, s.r.o., Vysoká 65, 054 01 Levoča, Tel: 053/4699333, 0903/605703

www.janovsky.sk, e mail: janovska@stonline.sk

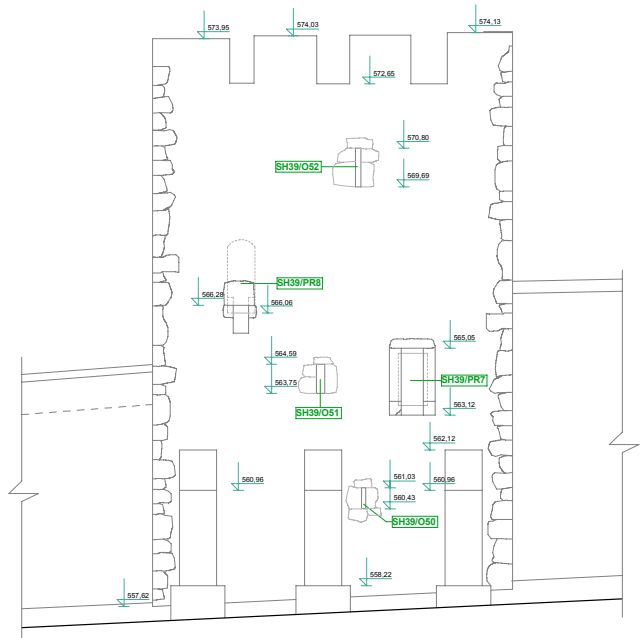
- LEGENDA:**
- SH39/P7** Označenie prvkov vid' textová časť
  - SH39** Označenie objektov vid' textová časť
  - 11a** Smer fotozábberu (pohľadu)
  - 38** Objekty nadzemné podľa označenia v ÚZPF

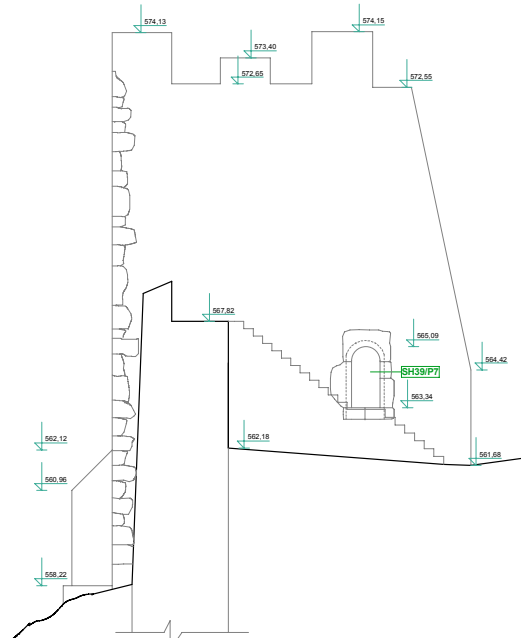
S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

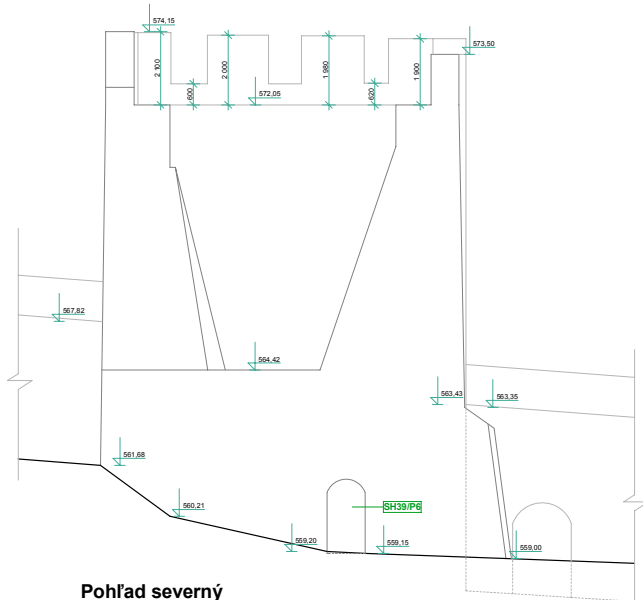
	Autor:	Ing.arch. Magdaléna Janovská	Vyhotovil:	Ing.arch. Milan Ozurilla	Dátum:	03/2010
	Číslo zmluvy:	MK-2559/2009/1.3				
	Názov projektu:	Obytno - obranné veže a opevnenie spodného nádvorja Spišského hradu ako súčasť budovania fortifikácií po tatárskom vpáde v 2. polovici 13. a zač. 14. storočia v kontexte pôvodných území Uhorska (Slovensko, Slavónsko/Chorvátsko, Sedmohradsko/Rumunsko, Maďarsko)				
		Formát: A4 Č. paré.:				
		Mierka: 1:100 Č. výkr.: 1.2				
	Výkres:	Spišský hrad - veža č.38				

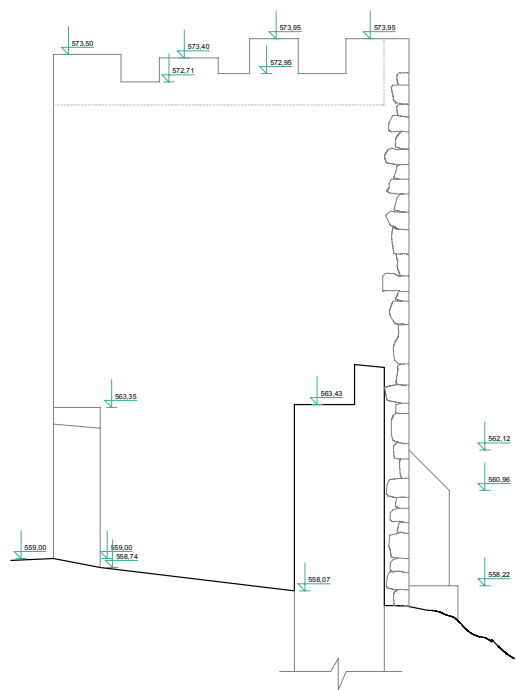
Pohľad južný

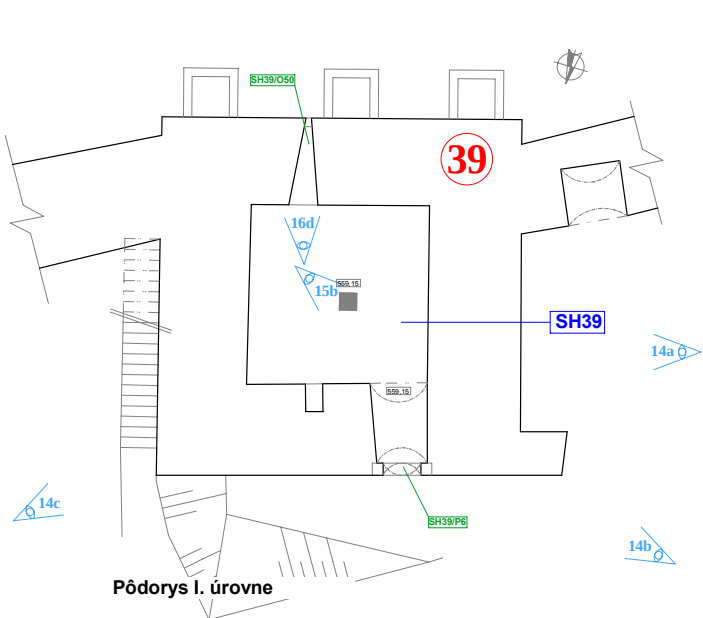
Pohľad východný

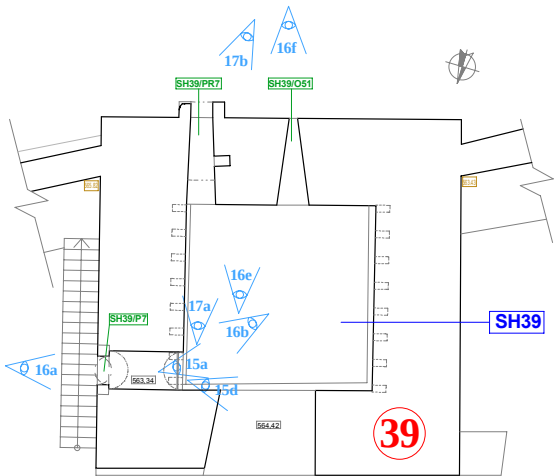
Pohľad severný

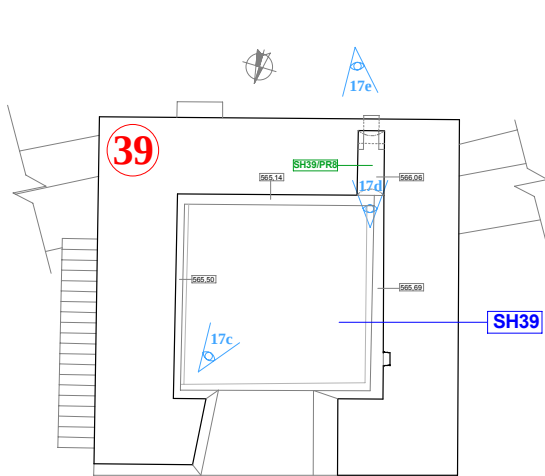
Pohľad západný

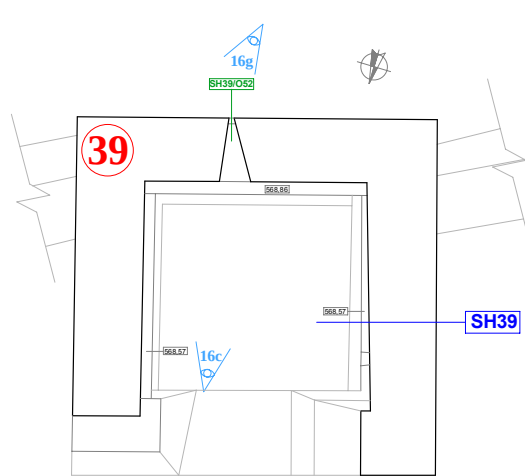
Pôdorys I. úrovne

Pôdorys II. úrovne

Pôdorys III. úrovne

Pôdorys IV. úrovne

LEGENDA:

SH39/P7

Označenie prvkov vid' textová časť

SH39

Označenie objektov vid' textová časť

11a

Smer fotozaberu (pohľadu)

39

Objekty nadzemné podľa označenia v ÚZPF

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

	Autor:	Ing. arch. Magdaléna Janovská	Výhotovil:	Ing. arch. Milan Dzurilla	Dátum:	03/2010	
	Číslo zmluvy:	MK-2559/2009/1.3				Stupeň:	
	Názov projektu:	Obytno - obranné veže a opevnenie spodného nádvorja Spišského hradu ako súčasť budovania fortifikácií po tatárskom vpáde v 2. polovici 13. a zač. 14. storočia v kontexte pôvodných území Uhorska (Slovensko, Slavonsko/Chorvátsko, Sedmohradsko/Rumunsko, Maďarsko)				Formát:	A4 Č. paré.
	Výkres:	Spišský hrad - veža č.39				Mierka:	1:100
					Č. výkrs:	1.3	

Č. výkr.

1.3